

Sumonyi Zoltán

MACBETH,

AHOGY EGY VÁNDORTÁRSULAT 1816-BAN ELŐADTA

Színháték egy felvonásban

Szereplők:

A Lady Macbethet játsszó SZÍNÉSZNŐ

A Macbethet játsszó SZÍNÉSZ, a társulat igazgatója, a színésznő férje

KAZINCZY FERENC író, műfordító, nyelvújító

PÁLÓCZI HORVÁTH ÁDÁM, író, költő, népdalgyűjtő

Három STATISZTA

Vásári KÉPMUTOGATÓ

Játsszódik Balatonfüreden .

Első jelenet

(Emeleti szoba Pálóczi füredi házában. Középen asztal, négy székkal. Kazinczy és Pálóczi ül az asztalnál.)

KAZINCZY: *(fönláll, előveszi a zsebóráját, majd kinéz az ablakon)*

Hányra jönnek a színészek?

PÁLÓCZI:

Lassan már itt kell lenniük.

KAZINCZY:

Nem tudom... nem tudom, jó ötlet volt-e odaadni nekik a Macbeth-fordításomat...

PÁLÓCZI:

Kinek adtam volna? Színészek.

KAZINCZY:

Na igen, de ez egy kis társulat. Jó, ha tízen vannak. A Macbethnek meg huszonhat szereplője van. Hosszú szövegekkel. Továbbá: névtelen urak, nemesek, tiszték, katonák, gyilkosok, hírnökök, kíséret! Az egész megyegyűlést föl kéne fogadni statisztának.

PÁLÓCZI:

Bízd rájuk! Én láttam már őket. Nagyon ügyesek. Tavaly Fehérváron előadták a Rómeó és Júliát is, valami öt-hat színésszel. Kicsit meghúzták, összevontak jeleneteket, de azért minden benne volt.

KAZINCZY:

Ugyan barátom! Holnap kezdődik a megyegyűlés! Este meg előadás. Akárhogy meghúzzák, akkor se lehet megtanulni annyi szöveget. Ha felére húznák, akkor is három óra lenne.

PÁLÓCZI:

Meg fogják tanulni, hidd el! Azért, hogy a Szentgyörgyi-Horváth ház tánctermeiben játszhatnak, akár az összes Shakespeare-t is betanulnák holnapig.

(lentről dörömbölés, kiabálás)

SZÍNÉSZ: *(lentről kiált)*

Nemzetes uram! Pálóczi Horváth úr! Mi vagyunk! Megjöttek a színészek!

PÁLÓCZI: *(föláll, az ablakhoz megy, lekiált)*

Jöjjenek föl az emeletre, direktor úr! A cseléd fölvezeti magukat!

KAZINCZY:

Tényleg, Ádám, mért nem a lenti elfogadó szobában tárgyalunk velük?

PÁLÓCZI:

Itt nem nézhetnek be az ablakon.

KAZINCZY:

Ki nézne be?

PÁLÓCZI:

Mit tudom én! Akárki...

(Kopogás, nyílik az ajtó, belép a színész és a színésznő. A színész hóna alatt a vastag kéziratcsomag.)

SZÍNÉSZ:

Jó napot kívánok, nemzeti uram! *(Kazinczyhoz)* Tekintetes úr!

PÁLÓCZI: *(a színészekhez)*

A tekintetes úr nemes és nemzeti Kazinczy Ferenc, a híres író, költő, nyelvújító.

SZÍNÉSZ: *(lelkesen)*

Ó! Tiszteletem, író úr! Tiszteletem! Ez a tragédia, kérem, ez a Macbeth, hát ez félelmetes! Gratulálok hozzá! Ilyet még magától Shakespeare-től se olvastam eddig!

KAZINCZY: *(zavartan magyarázza)*

De hiszen ezt éppen Shakespeare írta. Én csak lefordítottam magyar nyelvre.

SZÍNÉSZ: *(lelkendezve)*

Igazán?! A nagy Shakespeare Vilmos?! Nahát! Gondolhattam volna! Már játsztam a Hamletjét Kolozsvárt! *(a színésznőhöz)* Emlékszel, Rózácska? Abban meg te játsztad Oféliát.

KAZINCZY:

Valóban? A Hamletet? Azt is én fordítottam.

SZÍNÉSZNŐ: *(lelkesen)*

Ofélia?! Jaj, amiben megőrülök? Azt úgy imádom!

(hirtelen túljátszva az örületet, ordítva szaval)

„Azt mondják, a bagoly egy pék leánya volt. Uram Isten! Tudjuk, mik vagyunk, de nem tudjuk ám, mivé lehetünk. Isten áldja meg az ebédjüket!”

(civil hangon) Nagyon jó kis szerep volt. Mondja, tekintetes úr, ez a... ez a, hogy is hívják, Lady Macbeth is megőrül?

KAZINCZY:

Meg, meg. A végén majd megőrül. De talán nem ennyire...

SZÍNÉSZ: (a színésznőnek)

Ugyan, Rózácska, hát persze, hogy megőrül! Hát hogy kérdezhetsz illet a tekintetes úrtól? Hiszen végigolvastuk! Nem? – Jaj, még be se mutattam az uraknak. A kis feleségem. Már azon a színlapon is úgy szerepelt, hogy *Ofélia: Balogné*.

KAZINCZY:

Ó, igazán? Gratulálok! – Hanem hát, ha végigolvasták, akkor van-e már valami elképzelésük az előadásról? Mekkora a társulata, direktor úr?

SZÍNÉSZ:

Hát, kérem szépen, most csak heten vagyunk. Igaz, hogy ebben benne van a karmesterünk és a kocsis is, de már mindkettő gyakorlott színjászó, kérem. –Persze, persze, már körvonalazódik az előadás. Szépen is lennének, ha még nem körvonalazódna! Holnap este bemutató!

KAZINCZY:

Na, igen. És hát mégis, hogyan képzeled hét színésszel?

SZÍNÉSZ:

Természetesen, néhány nem túl fontos szerepet, esetleg jeleneteket is kénytelenek leszünk kihúzni. Már úgy értem, hogy összevonunk bizonyos részeket. Ugye, nem is bírnák azt végigülni a méltóságos megyei urak, ha teljes terjedelmében adnánk elő. Mert még ha ezek a méltóságos és nagyságos urak műveltebbek is, mint mondjuk az iparosok, a parasztokról nem is beszélve, és hát ugye szívesen megnézik Shakespeare Vilmos drámáit is, nem csak az Angyal Bandiról szóló betyárlegendát, de hát még akkor is, ugye. Három-négy órát senki se bír végigülni. Nem beszélve a rengeteg szereplőről, akik csak összezavarják a közönséget. Ugye hát, hogy ki kicsoda? Nem is lehetne azt mindet fejben tartani!

KAZINCZY:

Igen, ezt értem én, direktor úr, de a tragédia megértése miatt nem lehet fontos részeket kihagyni! Annál is inkább, mert minden mindennel összefügg. Azokat be kell mutatni. Meg kell értetni.

SZÍNÉSZ:

Az érthetőséggel nem lesz baj, tekintetes uram! A kihagyott jeleneteket egy-egy kifejező színpadi tablóban foglaljuk össze. Rövid magyarázattal, esetleg érzékletes dalbetéttel.

KAZINCZY: *(rémülten)*

Dalbetéttel? A Macbethet?

SZÍNÉSZ:

Hát, ezt még nem tudom. Ezt majd a karmester mondja meg. – De hogy megnyugtassam a tekintetes urat, bemutatjuk a húzások természetét. Meg tetszik látni, semmi információból nem marad ki a közönség. *(a székekre mutat)* Meg tetszenek engedni?

PÁLÓCZI:

Üljenek le, nyugodtan!

(A színésznő és a színész leül az asztal mellé, a színész kiterít két kéziratcsomagot az asztalra, néhány oldalt átlapoz.)

SZÍNÉSZ:

Az első felvonásból mindjárt kihúztuk a négy kezdő jelenetet. Mert a három boszorkány jóslata, ami persze fontos, az benne van az ötödik jelenetben. Az ötödik színnel kezdünk. Lady Macbeth! Olvasd, Rózácska!

SZÍNÉSZNŐ: *(patetikusan olvas a maga szövegpéldányából)*

„A furcsa vészbanják a győzelem estvéjén termettek énelöttem: és bizonynal mondhatom, hogy tudományuk több vala, mint emberi. Ahogy vágytól égve tovább akartam kérdezősködni, szertefoszlottak és belevesztek a könnyű légbe...”

(kezével is mutatja, hogy felszálltak a levegőbe)

KAZINCZY: *(közbevág)*

Állj, állj, állj! Álljunk meg, kisasszony! Bocsánat, direktorné asszony... Akarom mondani, művésznő asszony. – Lady Macbeth itt levelet olvas. A férje levelét. Vagyis hogy ezt szinte közönyösen kell olvasni. De azért érdeklődve. Mert Macbeth arról ír, hogy három boszorkány megjósolta a jövőjét. Hogy különféle címeket és tartományokat fog kapni, és végül király lesz. Fontos rész, mert ez a tragédia kiindulása, de a levelet nem kell eljátszani. Csak olvasni. Akár kicsit silabizálva is. Tetszik érteni?

SZÍNÉSZ:

Hát hogyne értené, kérem! Csak olvasd, Róza lelkem! Mint egy levelet.

KAZINCZY:

Akkor jó. Ha kérhetem, kezdjük előlről.

SZÍNÉSZŐ:

„A furcsa vészpanyák a győzelem estvélén termettek énelöttem: és bizonynal mondhatom, hogy tudományuk több vala, mint emberi. Ahogy vágytól égve tovább akartam kérdezősködni, szertefoszlottak és belevesztek a könnyű légbe. Még elragadtatva álltam a csodálkozástól, amikor követek jöttek a királytól és úgy köszöntöttek, mint Cawdor *bánját*, pedig én csak Glamis *bánja* voltam.”

KAZINCZY: *(közbevág)*

Bocsánatot kérek, de álljunk meg! Rosszul tetszett olvasni. Nem *bánja*, hanem *thánja*! Thán: ez volt a régi skót főrendek címe. Olyan, mint nálunk a báró, vagy a gróf.

PÁLÓCZI: *(elgondolkodva)*

De... figyelj csak, Ferenc! Lehet, hogy a kisasszonynak... akarom mondani: a művészasszonynak igaza van. Bán. Miért ne? A magyar publikum ezt jobban érti. Lásd: Bánk bán, Petur bán!

KAZINCZY: *(ízlelgeti a szóösszetételt)*

Glamis bánja, Cawdor bánja. – Hát jó. Javítsuk, legyen Cawdor bánja!

SZÍNÉSZ: *(javítva a szövegkönyvet)*

Igenis, javítottuk! – De ha már itt tartunk, tekintetes uram, lenne még valami. Az a *birnami erdő*. Tetszik tudni, aminek a fáí megindulnak Macbeth ellen.

KAZINCZY:

Igen, a tragédia végén. Azzal mi a baj?

SZÍNÉSZ:

Csak az, hogy ezt sem érti a hazai közönség. Nem lehetne valami érthetőbbet helyette? Valami hazait? Mondjuk, a marosszéki kerek erdőt, vagy a csinálói erdőt?

KAZINCZY: *(elutasítva, kissé ingerülten)*

Hát azokat talán már mégse!

SZÍNÉSZ:

Jó, bocsánat. Akkor se marosszéki kerek erdő, se csinálói erdő nem lesz. Marad a birnami erdő. – Folytasd, Rózácska!

SZÍNÉSZNŐ: *(tovább olvas)*

„...úgy köszöntöttek, mint Cawdor bánját pedig én csak Glamis bánja voltam. Először még ezzel a címmel köszöntöttek az imént mondott vészbanyák is, végezetül meg úgy búcsúztak el, hogy: üdv a leendő királynak! Így mondták: leendő király. És rám mutattak. – Banquonak meg azt mondták: Kisebb leszel, mint Macbeth, és nagyobb. Nem oly szerencsés, mégis boldogabb. Királyokat nemzel, bár nem vagy az. – Ezt nem értettem. Ha én leszek király, Banquo hogy nemzhet királyokat?! Zárd ezt szívedbe, dicsőségem édes osztályosa, és ég veled!”

Glamis vagy! és Cawdor, s mindaz leszel

Amit vársz! – Csak a természeted aggaszt;

Túl sok benned a jóság, semhogy...¹

KAZINCZY: *(megszakítja)*

¹ A shakespeare-i szövegeket Szabó Lőrinc fordítása nyomán idézzük.

Álljunk meg! Ezt már érzelemmel kell mondani. Ez már nem Macbeth levele, ezek Lady Macbeth saját gondolatai. Itt fordul meg az ő élete is. Megérti, hogy mit kell tennie. Hogy neki kell egyengetni a férje jövőjét. Itt a nagy lehetőség. És ő lesz a tragédia motorja. De ezt itt mindjárt el is mondja. Mindjárt az elején, amikor Macbeth jelleméről, tétova becsvágyáról beszél. Olvassa csak tovább! Onnan, hogy „Csak a természeted aggaszt...”

SZÍNÉSZNŐ:

Csak a természeted aggaszt;
Túl sok benned a jóság, semhogy
Egyenest célra törj. Lennél hatalmas,
Becsvágyad sem hiányzik, de hiányzik
A kellő gonoszság.

SZÍNÉSZ: *(közbevág)*

Itt megint húzunk, és csak onnan folytatódik, hogy megérkezik Macbeth. Hírnök, meg ilyesmi, kimarad. Jó lesz így, tekintetes uram?

KAZINCZY: *(bizonytalanul)*

Hát jó, ha nem csorbul a dráma...

SZÍNÉSZ:

Az nem, az nem! Majd meg tetszik látni. – Hanem van itt még valami, amit szerettem volna megbeszélni a mélyen tisztelt nemzeti urakkal.

PÁLÓCZI:

Hát csak mondja, direktor úr!

SZÍNÉSZ:

Ajánlatos lenne óvakodnunk a félreérthetőségektől...

KAZINCZYI és PÁLÓCZI: *(egyszerre, értetlenül)*

Ajánlatos? Félreérthetőségek? – Mégis, mire gondol, direktor úr?

SZÍNÉSZ:

A Hivatalra. A Hivatal uraira. Ők könnyen félreérthetnek néhány mondatot, aztán...

KAZINCZY:

Ugyan kérem! Ez ellen nem tudunk védekezni. Aki félre akar valamit érteni, az félre is érti.

SZÍNÉSZ: *(fölfelé mutat az ujjával)*

Ezek nagyon akarnak, tekintetes uram. Ugye, még csak két éve alakult a Szent Szövetség... Szóval hát, nagyon új még a mundér. Most még nagyon be akarják tartani a rendeleteket. Most még minden mondatban rebelliót keresnek. És hát... ebben a tragédiában van, amit félre lehet érteni. Királygyilkosság, meg ilyesmi.

KAZINCZY:

Nincs magának egy kis üldöztetési mániája, direktor úr?

SZÍNÉSZ:

De, van! Van. És nem is alap nélkül. Mert hát, egy akkora teremben, ahol holnap este játszhatunk... Szóval hát annyi ember között mindig van nyolc-tíz rendőrspicli. És nekem az engedélyem is megszűnik, ha följelentenek.

KAZINCZY:

Ki jelentené föl?

SZÍNÉSZ:

Mit tudom én. Akárki...

KAZINCZY:

Hát csak nem képzeli, hogy a nemesi megyegyűlés közönsége... Hogy a főnemesek, vagy akár a kismemesek között is lenne besúgó?!

SZÍNÉSZ:

Már megbocsássanak nemes és nemzeti uraim, de ahogy mifelénk mondják: láttam én már éjjeliőrt nappal meghalni. És ahogy már mondtam, a további fellépéseink foroghatnak a kockán.

(Kazinczy tanácstalanul néz Pálóczira. Pálóczi jelentőségteljesen bólint.)

PÁLÓCZI:

Hát, lehet. Lehet, hogy igaza van a direktor úrnak. –

(a színészhez)

Na és hogyan gondolja a „félreérthetőségek” elkerülését?

SZÍNÉSZ:

Azt még nem tudom pontosan, de meg fogjuk oldani. Tessenek rám bízni! Holnap este itt olyan Macbeth-előadás lesz, hogy maga Shakespeare Vilmos is megtapsolná. Majd meg tetszenek látni!

KAZINCZY: *(tétova kézmozdulattal)*

Meglátjuk. – Akkor holnap este a Horváth-házban!

(A színésznő és a színész elviharzik.)

Második jelenet

(A Szentgyörgyi-Horváth házban. A színpadon Lady Macbeth empire kanapén ül, levelet olvas. Hosszú fehér ruháját világoskék szalag köti át a melle alatt. Szőke haja loknikban.)

LADY MACBETH: *(Kazinczy instrukciói szerint olvassa Macbeth levelét)*

„A furcsa vészbanyák a győzelem estvéjén termettek énelöttem: és bizonynal mondhatom, hogy tudományuk több vala, mint emberi. Ahogy vágytól égve tovább akartam kérdezősködni, szertefoszlottak és belevesztek a könnyű légbe. Még elragadtatva álltam a csodálkozástól, amikor követek jöttek a királytól és úgy köszöntöttek, mint Cawdor *bánját*, pedig én csak Glamis *bánja* voltam. Először még ezzel a címmel köszöntöttek az imént mondott vészbanyák is, végezetül meg úgy

búcsúztak el, hogy: üdv a leendő királynak! Így mondták: leendő király. És rám mutattak. – Banquonak meg azt mondták: Kisebb leszel, mint Macbeth, és nagyobb. Nem oly szerencsés, mégis boldogabb. Királyokat nemzel, bár nem vagy az. – Ezt nem értettem. Ha én leszek király, Banquo hogy nemzhet királyokat?! Zárd ezt szívedbe, dicsőségem édes osztályosa, és ég veled!”

(leteszi a levelet, rajongva szaval)

Glamis vagy! és Cawdor, s mindaz leszel
 Amit vársz! – Csak a természeted aggaszt;
 Túl sok benned a jószág, semhogy
 Egyenest célra törj. Lennél hatalmas,
 Becsvágyad sem hiányzik, de hiányzik
 A kellő gonoszság. –
 Szellemeink, ti, gyilkos eszmék szítói,
 Irtsátok ki bennem a nőt és töltsetek föl
 Csordultig ádáz kegyetlenséggel!

(Jön Macbeth Bonaparte Napóleonnak öltözve és maszkírozva, jobb tenyerét a mellényébe dugja. Amint megjelenik a színpadon, a közönség soraiból – felvételről – ellenséges moraj.)

LADY MACBETH: *(lelkesen köszönti Macbethet)*

Glamis! hősi Cawdor!
 S még nagyobb a jóslat ígéretében!
 Amit írtál, túlrepült velem a
 Gyanútlan mán, és én már a jövőt
 Érzem e pillanatban.

MACBETH:

Drága szívem,

Duncan, a király, ma ide jön.

LADY MACBETH: (*izgatottan*)

A király?! Ide?! – És mikor megy el?

MACBETH:

Holnap, úgy tervezi.

LADY MACBETH:

Ó, sose lássa

Nap azt a holnapot! – Hős bán, aki jön,

Azt el kell látnunk: hagyd a végrehajtást,

A mai éj nagy művét, énréám:

A szép jövőt ez az éj szüli, ez,

Királyi trónt és hatalmat szerez.

MACBETH: (*vonakodva*)

Majd megbeszéljük...

LADY MACBETH:

Légy derűs, nyugodt;

Gyanút kelt az arc, ha megváltozott.

A többit bízd reám.

MACBETH: (*tépelődve*)

Őt itt kettős jog őrzi:

Először, hogy rokonom és uram,

(Két nagy tilalom!); s aztán: ő a vendég:

El kéne zárnom előle a gyilkost,

Nemhogy magam fenjek rá kést!

LADY MACBETH:

Ne töprengj!

Ha Duncan elaludt, a két kamarását

Úgy leterítem fűszeres borommal,

Hogy azok majd elázva, disznó módra

Álmukban félholtan fetrengenek:

A védtelen Duncannal, te meg én,

Mit nem tehetünk?! S mit nem foghatunk

Részeg tisztjeire? – a nagy ölés

Gyanúja rájuk szakad! Bevérezzük a

Két alvót a szobában és az ő

Tőrüket használjuk: s nem lesz-e biztos,

Hogy ők tették?

MACBETH: *(megadóan)*

Legyen hát...

(Mutatoujjukat a szájuk elé téve lábujjhegyen távoznak.)

Harmadik jelenet

(Színpadi tablókép: középen fekszik a halott Duncan király rizsperos barokk-parókában, mellette Macbeth és Lady Macbeth véres tőrrel, oldalt ájultan alszik két királyi testőr. Vásári képmutogató ugrik a színpadra, kék-fehér csíkos trikóban, fekete keménykalapban, kezében hosszú pálcával.)

KÉPMUTOGATÓ: *(a Haverda Marcsa dallamára énekel)*

Halljátok hát, amit elbeszélék:

Macbethről s nejéről szól az ének.

Szörnyű ez, az emberen feláll

A rettenettől minden hajaszál.

(pálcájával Macbethre mutat)

Véres tettet hajtott végre Macbeth,

Szánja-bánja már a szörnyű tettet:

Jó királya vértócsában áll.

Nem is áll, mert fekszik a király.

(pálcájával a királyra mutat)

„Gyáva, gyáva” – így szólott a Lady.

„Te akartál király lenni, Bébi.

Nézd: a két ór békésen szuszog,

Vérezd össze a két balekot!

(pálcájával az alvó örökre mutat)

De ha úgyis kezedben a töröd,

Királyukat kövessék az örök!

S azt mondjuk: vad fájdalomunk felett

Hoztuk meg a gyors ítéletet.”

(A képmutogató pálcájával nógatja Macbethet, hogy lépjen az alvó tisztekhez és szúrja le őket. Amint ez megtörténik, dörömbölnek az ajtón. Macbeth és Lady Macbeth ijedten eldobják a véres töröket és gyászos képpel nézik a meggyilkolt Duncant.)

KÉPMUTOGATÓ:

Dörömbölnek, kinyílik az ajtó,

Belép rajta érdeklődve Banquo,

Ő a király hű tábornoka,

Kérdezi, hogy kész van-e ura?

(pálcájával Banquóra mutat)

A két gyilkos bólogat, hogy készen.

Banquo nem így gondolta egészen.

Fájdalmában ősz hajába túr:

Gaztett nem lesz megtorlatlanul!

(pálcájával a három holttestre mutat)

Hős urára tekint most a Lady,

Azután meg Banquót hosszan nézi.

Eltöpreng a jóslatok felett,

S a fejével gondolkodni kezd.

(pálcájával Lady Macbeth fejére mutat)

„Ez a Banquo még utunkba állhat.

Még hogy őse lesz minden királynak?!

Majd megmondom, kit nemz ő nekem! –

Én a félmunkát nem szeretem.”

(A Lady fejével int Macbethnek, aki felkapja a törst és nyakon szúrja Banquot.)

Elvégezve már a véres munka,
 És a plafon nem szakadt nyakukba!
 Ez a tény megcsalja Macbethet:
 Elhiszi, hogy mindent megtehet.

De a nyárfák sem nőnek az évig.
 Nézzék csak a színjátékot végig!
 Minden jó lesz, ha a vége jó. –
 S most lelép a képmutogató.

(meghajol és leugrik a színpadról, függöny)

Negyedik jelenet

(A királyi palota terme, hosszú asztal tálakkal, serlegekkel, mellette székek. Az asztalfőn ül Macbeth és Lady Macbeth koronásan, oldalt három főúr.)

MACBETH: *(fölemeli a serlegét)*

Vígan, urak! mindjárt körútra indul

A serlegünk. –

FŐURAK:

Felség, köszönjük!

MACBETH:

Házunkban volna az egész nemesség,

Ha itt lenne Banquo is, a kegyeltünk,
 De inkább korholom, hogy nem szeret,
 Mintsem aggódjam, hogy baj érte.

(fölsáll, tölt a serlegekbe)

ELSŐ FŐÚR:

Hogy

Késik, szégyent hoz az ígéretére. –

Tiszteljen meg felséged, hogy közénk ül.

(Macbeth eszelősen mered az üres székre.)

MACBETH:

Nincs üres hely.

MÁSODIK FŐÚR:

Itt a felségedé.

MACBETH:

Hol? *(remeg, kilötyögteti a bort)*

MÁSODIK FŐÚR:

Itt, felség. – Mitől borzadsz úgy, uram?

HARMADIK FŐÚR:

Urak, menjünk: rosszul lett a király.

LADY MACBETH:

Nem, nem, csak vissza – ifjú kora óta

Gyakran van így: csak egy pillanat, és

Megint jobban lesz...

MACBETH: *(eszelősen mutat az üres székre)*

Nézd, kérlek! Ott! Nézz oda! Hogy? Mi az?

Mit bánom én? Ha bólogatsz, beszélj is!

Ha hullaház és sír így visszaküldi

Halottainkat, jobb, ha keselyűk

Gyomra temet...

LADY MACBETH:

Jó uram,

Vendégek vannak itt.

MACBETH:

Most veszem észre.

Ne ütődjete meg, barátaim;

Furcsa gyöngeség ez, de aki ismer,

Semmibe veszi! No de most vidáman!

Mindjárt közétek ülök. Bort! – Tele! –

Éljen az egész vendégsereg, éljen

Drága barátunk, Banquo, aki nincs itt;

Bár itt volna! – Mindnyájatokra – órá –

S mindenkire! –

FŐURAK: *(együtt)*

Hódolattal köszönjük.

MACBETH:

Maradjatok! – Ránk törhetnek ily

Lények, hirtelen, mint nyári felhő,

S ne is csodálkozzam?

ELSŐ FŐÚR:

Látomás, uram?

LADY MACBETH:

Hagyd rá kérlek; a roham egyre rosszabb;

A vita dühbe hozza. Menjetek,

Jó éjt, menjetek. – Egyszerre mind!

MÁSODIK FŐÚR:

Jó éjt, és javulást a királynak.

(a három főúr távozik)

LADY MACBETH:

Most ágyba, és aludj! – Ha bármi megcsúfolt,

Gyakorlatlanság lámpaláza volt;

Újoncok vagyunk még a gyilkolásban. –

MACBETH:

Most ágyba, igen. Holnap, jó korán

Megyek a vészbanyákhoz: mondjanak meg

Mindent, a legrosszabbat is: akármit!

Akármi áron! Most már vesszen értem

Minden jog: úgy benne vagyok a vérben,

Olyan messze, hogy átgázolni és

Visszafordulni egyformán nehéz;

S tervek sürgetnek, agyam csupa láz:

Gyors cselekvés kell, nem gondolkodás.

(függöny)

Ötödik jelenet

(Az előbbi helyszínen. Csak az orvos – az egyik statiszta – van a színen. Jön Macbeth, később Lady Macbeth is.)

MACBETH: *(az orvoshoz)*

Hogy van a betegünk, doktor?

ORVOS:

Már két éjszakája virrasztok vele. Amióta felséged táborba szállt, többször láttam, hogy a királyné felkelt ágyából, magára kapta hálóköntösét, kinyitotta szekrényét, papírt vett elő, összehajtotta, írt, elolvasta, azután lepecsételte és visszafeküdt; és az egész idő alatt a legmélyebb álomban volt.

MACBETH:

Azonkívül, hogy jár-kel és tesz-vesz, nem hallottad, hogy az ilyen lázálmok során nem mond-e néha valamit?

ORVOS:

Hallottam, uram, de nem akarok fecsegni a háta mögött.

MACBETH:

Nekem elmondhatod, és szükséges is, hogy megtedd.

ORVOS:

Se neked, sem senki másnak. Úgyszincs tanú, aki megerősítené, amit mondok.

(Lady Macbeth jön, kezében égő gyertya.)

Nézd csak: épp itt jön! Mindig így szokott; és Isten bizony, mélyen alszik! Figyeld; állj félre.

MACBETH:

Mit csinál most? Nézd csak, hogy dörzsöli a kezét.

ORVOS:

Mindig így szokta; mintha a kezeit mosná: láttam már, hogy egy negyedórán át folyton így tett.

LADY MACBETH:

Még mindig itt egy folt. El, átkozott folt! Mondom, tűnj el!

ORVOS:

Figyelj csak, uram; beszél. Feljegyzem, amit mond...

MACBETH:

Nem! Majd én. – Most távozhatsz.

ORVOS:

Igenis, uram.

(az orvos távozik, közben két óraiütés)

LADY MACBETH:

Egy, kettő: itt a cselekvés ideje. – A pokol sötét. – Pfuj, férjem! Katona vagy és félsz? Mit félni, hogy megtudják, mikor senki se kényszerítheti számadásra a hatalmunkat? De ki hitte volna, hogy az öreg emberben még annyi vér van? – Ne tovább, férjem, ne tovább! Ezzel a riadozással mindent elrontasz!

MACBETH:

Nem riadozok! Hallgass! Nem félek! Álmodban beszélsz! *(megrázza)* Ébredj! A vészbanyák megmondták, hogy nem kell félnünk. Mert senki nem tud legyőzni.

LADY MACBETH:

A vészbanyák? Hát voltál náluk? Mikor?

MACBETH:

Hiszen tudod. S azt is, hogy mit jóstak.

LADY MACBETH: *(vihogva)*

Na mit, na mit? He-he!

MACBETH:

Azt, hogy nem győz soha ellenség Macbethen

Amíg a birnami erdő nem indul ellene.

Míg erdő nem indul! – Akkor tehát soha!

Ki toboroz erdőket? Hol a fa,

Amely kilép a földből?

LADY MACBETH: *(rettegve)*

Mosd meg a kezed, végy hálóruhát, ne sápadozz. – Még egyszer mondom, Banquót eltemették; nem jöhet ki a sírjából.

MACBETH: *(fojtott dühvel)*

Még egyszer mondom én is: ébredj föl, alszol!

LADY MACBETH: *(pityeregve)*

Ágyba! Ágyba! Kopognak a kapun. Jöjj, jöjj, jöjj, jöjj, add a kezed. Ágyba, ágyba, ágyba! – Akarsz egy altatódalt, gyermekem? Még édesanyámtól tanultam. Hisz olyan megható.

(énekelni kezd a „Fehér kis leányszobában” dallamára)

A magas hegy tetejéről a völgybe néztem át,
Ott láttam három grófot, ki csolnokon halász.

A legeslegifjabb gróf, ki kormánypárti volt,
Szerelmes volt egy lányba, kinek már udvarolt.

Mivel a lányka szegény volt, övé nem lehetett,
Zárdába ment, s ott élt az apácarács megett.

Mikor a gróf ezt megtudta, utána sietett:
- Hol van az új apáca, ki máma érkezett?

Ide ma be nem jött senki, és ki sem mehetett.
- Rátok gyújtom a zárdát, ha ki nem külditek!

Ekkor a lányka kilépett, ki talpig gyászba állt,
Haja rövidre vágva, hisz kész apáca már.

Ekkor a gróf elővett egy gyűrű karikát:
- Fogadd el, szép szerelmem, szívemnek zálogát!

- Minek nekem a gyűrű, hisz úgy sem hordhatom,
Zárdában kell, hogy éljek, és ott kell meghalnom.

Ekkor a gróf kihúzta zsebéből pisztolyát,
Szíven lőtte a lánykát és saját önmagát.

A lányka fájdalomában csak ennyit mondhatott:
Hát a mi szerelmünk csak eddig tarthatott.

(Lady Macbeth kilépve szerepéből hálásan hajlong, míg a közönség – felvételtől – lelkesen tapsol, éljenez, virágcsokrokat dobál.)

A KÖZÖNSÉG:

Bravó! Bravó! Eddig még ez volt a legjobb! Bravó!

(függöny)

Hatodik jelenet*(Az előbbi helyszínen. Macbeth és egy szolga.)*

MACBETH:

Mit tudsz Duncan fiairól, akik a szelíd, jó király halála után oly gyanús gyorsasággal menekültek el Skóciából? Lehet, hogy ők voltak a gyilkosok, mert nem bírták kivárni apjuk halálát? S lehet, hogy én a méltó, ám hirtelen haragomban két ártatlan őrt szúrtam le a gaztett színhelyén?

SZOLGA:

Duncan fia

Az angol udvar menekültje: Edward,
A Hitvalló, oly kegyesen fogadta,
Hogy jogain semmi csorbát nem ejt
A balsorsa: Macduff is oda indult,
Meggérni a szent királyt, küldje ki
A próbált hadvezéreit teellened.

MACBETH:

Úgy?! – Macduff is Angliába ment?
Macduff várán most rajtaütök,
És kardélre hányom a feleségét,
Gyermekeit s minden boldogtalant,
Aki a vére. Se nagy szók, se lázkép:
Addig cselekszem, míg forró a szándék. –
Azonnal induljon egy jó csapat
Macduff várához! –
S a többiek? Banquo fia?

SZOLGA:

Ő is velük van, és bosszútól égnek.
Úgy hírlik, hogy a *birnami* erdő
Környékén gyülekeznek...

MACBETH:

Nem kell több jelentés! Hadd szökjenek mind:
Míg az az erdő a hegyemre nem hág,

Nem tudok félni.

SZOLGA: (*kinéz az ablakon*)

Felség! Tízezer...

MACBETH:

Mi tízezer, te dög?

SZOLGA:

Az angolok!

MACBETH:

Fellobogózni külső falainkat!
 Jöjjenek! – zúg a hír. Erős tornyaink
 Nevetik az ostromot. – Egye őket
 Rakásra éhség és ragály: ha nem
 Áll hozzájuk olyan sok árulónk,
 Szemtől szembe megütköznénk velük
 És hazavernők.

SZOLGA: (*ismét kikémlél az ablakon*)

Kegyess királyom...

MACBETH:

Mondd, ne kímélj!

SZOLGA:

Olyasmit kéne –
 a saját szememmel – De alig tudom –

MACBETH:

No, csak ki velem!

SZOLGA:

Birnam felé figyeltem, és
 Úgy láttam, hogy az erdő
 Egyszerre megindult.

MACBETH:

Hazudsz, bitang!

SZOLGA:

Üssön le a haragod, ha nem úgy van;
 Nézd meg magad; három mérföldnyi körben

Jön, mondom, jön az erdő.

MACBETH:

Ha hazudtál

Az első fán fogsz lógni, élve, míg csak
Meg nem aszal az éhség; s ha igaz,
Amit mondtál: hát jó, te köss fel engem. –

(magának mondja)

Kezdek inogni – két nyelven beszélt
A hazug pokol, s igazsága csak
Látszat? „Ne félj, míg a *birnami* erdő
Föl nem megy palotádba!” – S most az erdő
Ellenem indult. – Föl! Fegyverre! Ki!
Ha úgy van, ahogy ez mondja, se itt
Maradni, se megfutni nem segít.
Unom, gyűlölöm a nap sugarát,
Dölne már romba az egész világ!
Zúgj, szél! Jöjj, rombolás! Riadót! – Ha kell,
Hát legalább fegyverrel hulljak el!

(kirántja a kardját és kirohan)

Hetedik jelenet

(Üres színpad, a csatateret jelképezi. Macbeth áll a színpad egyik szélén, kezében karddal, nézi a közeledő erdőt. – A színpad másik oldaláról kivont karddal berohan három magyar huszár, csákójukon álcahalóban zöld leveles ágak. – Énekelve jönnek.)

HUSZÁROK:

Jó reggelt kívánok,
Megjöttek a fehérvári huszárok!
Jöttek, láttak, győztek,
Sok kislányt megfőztek,
Jó reggelt kívánok,
Megjöttek a fehérvári huszárok!

(Macbethre támadnak. Egy darabig vívnak, leverik fejéről a Napóleon-kalapot. Macbeth lehajol érte, ekkor földre döntenek és énekelve körültáncolják a fekvő Macbethet.)

Jó estét kívánok,
Megjöttek a fehérvári huszárok!

A KÖZÖNSÉG: *(felvételtől)*

Vivát! Vivát! Éljenek a huszárok! Vivát Ferenc királyunk!

(átveszik az éneklést)

Erre-arra jártak,
Sok kislányt meghágtak,
Jó estét kívánok...

KAZINCZY: *(fölugrik a színpadra, kéziratcsomaggal hadonászik)*

Állj, állj, állj! Nemes urak! Osztályos társaim! Hallgassatok! Shakespeare nem így írta meg!
Nem ezt írta! Én nem ezt fordítottam! Itt az igazi szöveg!

(A színtársulat többi tagja is beszalad a színpadra: a három huszár, a képmutogató, Macbeth és Lady Macbeth kis kört von Kazinczy köré, és táncolva tovább énekelnek.)

A KÖZÖNSÉG:

Megjöttek a fehérvári huszárok!

KAZINCZY: *(már csak a karja látszik a felnyújtott kézirattal)*

Shakespeare forog a sírjában!

A KÖZÖNSÉG: *(egyre vadabban énekelnek)*

Erre-arra jártak,
Sok kislányt meghágtak,
Jó estét kívánok,
Megjöttek a fehérvári huszárok!

VÉGE